

*До разової спеціалізованої вченої ради ID 5849
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
(76000, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35)*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Барабаш Ольги Олегівни
на дисертацію Харченко Наталії Петрівни
на тему: «Ціннісні засади сучасної правової політики в Україні», подану на
здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право**

На основі вивчення дисертації і праць, що були опубліковані за темою дисертації, встановлено наступне.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Як відомо, право є нормативним соціальним регулятором, спрямованим на досягнення суспільно корисних цілей – викорінення свавілля, нецивілізованих форм вирішення соціальних конфліктів. При цьому як самостійний соціальний інституційний регулятор право завжди синтезує у собі систему відносин, які регулюються нормами права. Будь-яка ефективна регулятивна діяльність може бути розглянута як взаємопов'язана система цінностей, цілей та засобів. В основі процесу постановки соціальних цілей, визначення засобів їх ефективного досягнення лежать, насамперед, певні ціннісні засади. Ціннісно-цільові «межі» здатні формувати цілеспрямований пошук юридичних засобів для вирішення соціальних ситуацій, які входять у предмет правового регулювання. Саме в цьому полягає справжній потенціал правових цінностей, який обумовлює звернення теоретиків права до предметного вивчення проблематики правових цінностей, процесу їх формування, еволюції та впливу на різні елементи національної правової системи, зокрема й на правову політику. З огляду на важливий морально-етичний аспект правової політики, дисертаційна робота Харченко Н.П. є своєчасною, оскільки спрямована на вирішення актуального наукового завдання.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами і темами

Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри права та публічного управління Закладу вищої освіти «Університет

Короля Данила” за напрямом “Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)” (державний реєстраційний номер 0116U002342) та “Закономірності розвитку і функціонування правової держави” (державний реєстраційний номер 0111U006673).

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих автором

Загальний обсяг дисертації становить 188 сторінок, із них основного тексту 150 сторінок, список використаних джерел налічує 204 найменувань і розміщений на 19 сторінках. Три додатки займають 4 сторінки.

Одержані наукові результати дисертації становлять і науково-теоретичний, і практичний інтерес та можуть бути використані у навчальному процесі Закладу вищої освіти “Університет Короля Данила” при викладанні курсів “Теорія держави і права”, “Актуальні проблеми теорії держави і права”, “Конституційне право” (акт впровадження від 04.09.2023); науково-дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького при виконанні наукових програм розвитку Університету Короля Данила, Прикарпатського регіону та України відповідно до плану проведення наукових досліджень, при підготовці науково-практичних експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів в зазначеній сфері (довідка про впровадження від 08.09.2023).

Наведені в дисертації положення, а також узагальнення нормативно-правового матеріалу можуть бути використані у процесі підготовки навчальних посібників і підручників для студентів та аспірантів юридичних факультетів закладів вищої освіти, а також як допоміжний матеріал у діяльності державних органів.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження підтверджує їх апробація на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, форумах, конгресах.

Основні положення та результати дисертації повно висвітлені в 6 наукових публікаціях, з яких 3 статті опубліковані в наукових фахових виданнях України, 1 у науковому періодичному виданні країни Європейського Союзу (Республіки Польща), та 2 тези доповідей, оприлюднених у збірниках матеріалів конференцій, а саме: III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу» (м. Полтава, 7-8 грудня 2021 р.); Міжнародному науковопрактичному симпозиуму «Концептуальні проблеми

розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки» (м. Івано-Франківськ, 20 травня 2022 р.).

Наукова новизна отриманих результатів дослідження

Зі змісту дисертації, опублікованих авторкою наукових праць можливо зробити висновок, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформовані авторкою самостійно, відображають особистий внесок дисертантки та характеризуються науковою новизною, яка, у формулюванні авторки, полягає в тому, що дисертаційна робота є однією з перших комплексних теоретико-правових характеристик ціннісних засад, що лежать в основі сучасної правової політики України, спрямованою на визначення їхнього впливу на формування та розвиток правової системи держави.

Серед найбільш вагомих результатів дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, та заслуговують на увагу слід відзначити наступні: уперше обґрунтовано, що у сучасному українському правознавстві спостерігається підвищений інтерес до ціннісно-орієнтаційного підходу у вивченні інституційних та спеціальних засад правової політики України. Це пояснюється тим, що тривалий час вітчизняні правознавці загалом і теоретики права зокрема трактували правову політику як ціннісно-орієнтаційне нейтральне явище, байдуже навіть до моральних цінностей. Причиною такого підходу було домінування протягом тривалого часу в українській правовій науці легалістично-позитивістського правового мислення, проникненого ідеєю тотожності права і норми та принципу морального мінімуму в праві, що виникають з волі державної влади, законодавця; визначено, що правова політика, виражаючись у специфічно орієнтованій діяльності її суб'єктів, спирається на можливість державновладного примусу, містить нормативно-організаційні засади, здійснюється правовими методами.

Таким чином Харченко Н.П. виділяє основному ціннісну ознаку правової політики – її об'єктивну спрямованість. Як специфічно орієнтована діяльність вона пов'язана з формуванням механізму правового регулювання та створенням умов для реалізації норм права, розвитку інститутів та галузей права, зміцненням режиму законності та суспільної безпеки, для організації попередження та боротьби з правопорушеннями, формування у громадян високої правової культури, здатності використовувати правові засоби задоволення своїх і громадських інтересів; встановлено, що сфера права, включаючи ціннісні засади правової політики, є однією з найбільш чутливих до нових викликів глобалізації. Вона не може успішно розвиватися без трансформації основ правового світогляду відповідно до названого постіндустріального вектору розвитку

глобалізації – поваги до людської гідності, прав і свобод людини, демократії, верховенства права та інших цінностей.

Також авторкою удосконалено основні ціннісні напрямки розвитку сучасної правової політики України, зокрема: розвиток законодавчої системи у відповідних сферах; забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина; контроль правозастосування, виконання нормативно-правових актів; концептуалізація правової політики, перегляд змісту правової системи, аналіз її відповідності принципам правової політики; адаптація норм законодавства України до вимог законодавства ЄС; розвиток правової культури та правової свідомості громадян, подолання проявів правового нігілізму; загальноправові аксіологічні засади правової політики в Україні, які охоплюють низку ціннісних принципів, на яких ґрунтується правова система держави та цінності суспільства.

Повнота висвітлення і викладення сформульованих у дисертаційній роботі положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором

Результати дисертаційної роботи достатньо повно відображено в 6 наукових публікаціях, з яких 3 статті опубліковані в наукових фахових виданнях України, 1 у науковому періодичному виданні країни Європейського Союзу (Республіки Польща), та 2 тези доповідей, оприлюднених у збірниках матеріалів конференцій.

Наукові публікації повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи. Наукові результати в опублікованих наукових працях не повторюються.

Публікації відповідають вимогам пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Методологічні, теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи пройшли апробацію та одержали схвалення на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, форумах, круглих столах.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи

Поряд з позитивною оцінкою результатів дослідження і визнанням високої наукової та практичної цінності дисертаційної роботи Харченко Н.П., належного рівня її наукової новизни, вважаємо, що низка представлених у роботі положень

потребують подальшого обґрунтування або мають дискусійний характер, що може слугувати підставою для подальших обговорень:

1. Поняття «правова політика» сьогодні є найуживанішим в юридичній термінології. Попри це в текстах нормативно-правових актів воно не використовується. Тому фактично кожен, хто висвітлює «правову політику» починає з пояснення сутності, яку він вкладає в це словосполучення. Категорія «правова політика» в дослідженнях науковців розглядається у трьох інтерпретаціях: як науково обґрунтована і послідовна діяльність державних і муніципальних органів зі створення ефективного механізму правового регулювання; як комплекс ідей, заходів, завдань, програм, настанов, що реалізуються у сфері права і завдяки праву; як частина державної політики. Утім, в дисертації не зрозуміло, чи розмежовує авторка такі поняття як «правова політика», «державна політика», «будівництво держави». Просимо висвітлити на прилюдному захисті.

2. Під час проведення дослідження правової політики необхідною умовою є врахування характеристик системи зовнішніх факторів, що мають істотний вплив на неї. Тому варто було б проаналізувати взаємозв'язки та вплив на правову політику інших державно-правових явищ, а також дію зовнішніх факторів неюридичного характеру. Слід було б враховувати і соціально-економічні, політичні, демографічні, культурні, цивілізаційні, морально етичні та інші фактори.

3. На с. 39 дисертаційної праці авторка робить висновок, що правова політика може бути визначена багатозначно з огляду на контекст, в якому розглядається це поняття. *Поняття правової політики має аналізуватися у взаємозв'язку з іншими видами політики.* Проте, які саме види правової політики та як вони співвідносяться із правовою політикою, авторка не зазначає.

4. На с. 46 дисертації авторка зазначає, що за часи незалежності України було сформовано вагомі нормативно-правові засади правової системи. Зокрема, кодифіковано цивільне, кримінальне, сімейне, виборче законодавство тощо, відбудовано систему запобігання корупції (прийнято ЗУ «Про запобігання корупції»). Утім, аналіз політико-правових документів вказує, що правову політику сучасної України характеризують окремі закони, ухвалені впродовж 2014 – на початку 2024 рр. Зокрема, Закон України «Про очищення влади» (16 вересня 2014 р.), Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» (18 січня 2018 р.), Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Генеральної прокуратури України» (12 травня 2015 р.), Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку

зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» (26 листопада 2016 р.), так звані «декомуністичні» закони тощо. Вартим уваги є також ЗУ «Про правотворчу діяльність» (2023 р.). На жаль, ці нормативно-правові акти не знайшли належного обґрунтування у тексті дисертації.

5. В умовах триваючої агресії російської федерації проти України через можливість виникнення негативних тенденцій щодо дотримання основоположних прав і свобод людини і громадянина вбачається за необхідне позбутися/уникати посилань на російських, радянських авторів/літературу, СНД, зокрема й російською мовою вітчизняними дослідниками: Федоров І.В. Концепция политики права в юридической мысли. Советское государство и право. 1985. № 7, Тищенко Ю.В. Роль мифа в формировании аксиосферы права. Актуальні проблеми філософії права: правова аксіологія: матеріали Міжнар. «круглого столу» (м. Одеса, 9 груд. 2011 р.). Одеса, 2012, Сумарокова Л. Логико-філософские основания правовой аксиологии. Актуальні проблеми філософії права: правова аксіологія: матеріали Міжнар. «круглого столу» (м. Одеса, 9 груд. 2011 р.). Одеса, 2011, Антонов М.В. Об основных элементах чистого учения Г. Кельзена о праве и государстве та інші у списку використаної літератури.

6. Окрім цього, подекуди в дисертаційній роботі наводяться дещо застарілі статистичні дані – наприклад, за 2021 рік (с. 72 дисертації), коли станом на зараз є 2024 р. що, на нашу думку, є вже неактуальним. Як відомо, ще 2 квітня 2024 року було опубліковано результати «Індексу верховенства права» (за 2023 рік). Україна посіла 89 місце в списку 142 країн.

Проте, варто наголосити, що вказані недоліки і наведені зауваження в основному вказують на дискусійні моменти або мають рекомендаційний характер й не є суттєвими, та не заперечують загальну позитивну оцінку дисертації Харченко Н.П. як ґрунтового дослідження, що містить наукову новизну та має теоретико-методичну та практичну цінність.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

В цілому за своєю структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. №261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про

присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Назва дисертації відображає її зміст, що у свою чергу свідчить про досягнення сформульованої мети та вирішення поставлених авторкою завдань дослідження.

Робота викладена лаконічною науковою мовою. Після кожного розділу і після роботи в цілому викладаються ґрунтовні висновки, одержані авторкою особисто.

Оформлення і зміст дисертаційної роботи відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Випадків академічного плагіату чи фабрикацій у дисертації та публікаціях Харченко Н.П. не виявлено.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Харченко Н.П. на тему «Ціннісні засади сучасної правової політики в Україні» є актуальним, самостійно виконаним та завершеним науковим дослідженням. Отримані результати та висновки належно обґрунтовані, містять наукову новизну, мають теоретичне та практичне значення; результати проведених здобувачем досліджень відповідають темі дисертації. Авторкою запропоноване нове розв'язання важливого наукового завдання, що полягає у формуванні цілісної концепції правової політики, її ціннісно-правових засад.

Зазначене засвідчує, що за змістом, актуальністю, оформленням, підходами до вирішення наукових проблем, теоретичним та прикладним значенням отриманих результатів дисертаційна робота на тему «Ціннісні засади сучасної правової політики в Україні» відповідає всім вимогам, а її авторка, Харченко Н.П., яка оволоділа методологією наукової діяльності, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загально-правових
дисциплін Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Ольга БАРАБАШ

« » червня 2024 року

*Підпис проф.
засвідчує!*
Проректор МВК

Ольга Барабаш
О. Балабанська